

Відбудова України після війни вимагатиме безпрецедентних зусиль та ресурсів. За оцінками Світового банку, вартість післявоєнного відновлення може перевищити 400 млрд доларів [1]. Ключовими напрямками стануть відбудова критичної інфраструктури, житла, промислових об'єктів, а також розмінування територій. Економічний розвиток, соціальне зростання та науково-технічний прогрес мають поєднуватися з процесом відтворення природних ресурсів і стійкістю екосистеми.

Війна вплинула на глобальний розвиток, диктуючи нові умови, до яких необхідно адаптуватися та швидко реагувати. Успішне відновлення потребуватиме модернізації економіки та інфраструктури відповідно до сучасних стандартів. Післявоєнне відновлення має стати каталізатором переходу України до більш сталої та інноваційної моделі розвитку.

Динаміка сучасних соціально-економічних процесів в Україні характеризується складним поєднанням кризових явищ, спричинених війною, та трансформаційних процесів, спрямованих на модернізацію та європейську інтеграцію. Незважаючи на виклики, українське суспільство демонструє високу стійкість та адаптивність до будь-яких умов.

Головними факторами успішного розвитку України у середньостроковій перспективі стануть ефективне використання міжнародної підтримки для відбудови, прискорення інституційних реформ у контексті європейської інтеграції, розвиток людського капіталу та інноваційного потенціалу. Особливу увагу слід приділити подоланню регіональних диспропорцій та забезпеченню інклюзивного характеру економічного зростання. Враховуючи важливість міжнародного співробітництва, для успішного відновлення економіки потрібно зберегти унікальність країни та її національні інтереси.

Список літератури

1. World Bank Group. Ukraine Economic Updates: Building Economic Resilience Amid Uncertainty. Washington, DC : World Bank, 2024.
2. Гаврилюк О. Економічні трансформації в умовах війни: виклики та можливості для України. *Економіка України*, 2023, 5 (726). С. 45-53.
3. International Labour Organization. Employment and Social Outlook – Ukraine: Trends 2024. Geneva: ILO, 2024.
4. Власюк Т. Трудова міграція українців в умовах війни: нові тенденції та наслідки. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*, 2024, 3 (155). С. 109-115.
5. Коваль О. Трансформація системи соціального захисту в Україні: від кризового реагування до сталого розвитку. *Демографія та соціальна економіка*, 2024, 1 (47). С. 74-82.

Христенко О.А.

к. е. н., доцент, завідувач кафедри економіки підприємств,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

Михнюк О.О.

здобувачка вищої освіти факультету менеджменту,
Миколаївський національний аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

ПРОЦЕСИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Соціальна економіка є інноваційною моделлю господарювання, що поєднує ринкові механізми з соціальними цілями та орієнтована на задоволення потреб суспільства. В умовах глобальних викликів та трансформаційних процесів в Україні соціальна економіка набуває

особливого значення як інструмент подолання соціальних проблем, інклюзивного розвитку та забезпечення сталості економічного зростання.

Концепція соціальної економіки формувалася як відповідь на нездатність традиційних економічних моделей забезпечити справедливий розподіл благ та соціальну інклюзію.

На відміну від класичних ринкових підходів, соціальна економіка зосереджується на поєднанні економічної ефективності з соціальною справедливістю та екологічною відповідальністю.

«Соціальна економіка характеризується трьома ключовими аспектами:

- 1) пріоритетом соціальних цілей над економічними;
- 2) демократичними принципами управління;
- 3) реінвестуванням прибутків у соціальну місію» [1].

Таке розуміння дозволяє розглядати соціальну економіку як важливий інструмент реалізації Цілей сталого розвитку ООН в українському контексті.

Розвиток соціальної економіки в Україні відбувається в умовах системних економічних та соціальних трансформацій. В Україні функціонує понад 1000 соціальних підприємств різних форм власності, що працюють у різноманітних сферах – від виробництва товарів до надання послуг [2].

Основними організаційно-правовими формами суб'єктів соціальної економіки в Україні є: соціальні підприємства; кооперативи; громадські організації з економічною діяльністю; благодійні організації з підприємницькими ініціативами; підприємства, створені організаціями осіб з інвалідністю.

Згідно з дослідженням науковців, найбільш поширеними сферами діяльності соціальних підприємств в Україні є:

- працевлаштування соціально-вразливих груп населення (37%);
- генерування прибутку для підтримки соціальних проектів (28%);
- створення товарів і послуг із соціальною складовою (25%);
- інші (10%) [3].

Важливим аспектом розвитку соціальної економіки є формування відповідного нормативно-правового поля. Попри відсутність спеціального закону про соціальне підприємництво, в Україні сформувалася певна правова база, що опосередковано регулює діяльність суб'єктів соціальної економіки [4]. Це, зокрема, Господарський кодекс України, закони «Про громадські об'єднання», «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «Про кооперацію», та «Про соціальні послуги». Водночас, недосконалість нормативно-правового забезпечення залишається одним із ключових бар'єрів для розвитку соціальної економіки.

Відсутність законодавчого визначення соціального підприємництва, невизначеність критеріїв ідентифікації соціальних підприємств, брак податкових стимулів ускладнюють розвиток цього сектору.

Для подальшого розвитку соціальної економіки в Україні однією з найбільших проблем залишається фінансування [5]. На відміну від європейських країн, де існують спеціалізовані фінансові інструменти для соціальних підприємств, в Україні цей сектор здебільшого залежить від грантової підтримки міжнародних донорів.

Основними джерелами фінансування суб'єктів соціальної економіки в Україні є:

- власна господарська діяльність;
- гранти міжнародних організацій;
- кредити банків (обмежено);
- громадське фінансування (краудфандинг) та інші інноваційні форми фінансування;
- державна підтримка (переважно непряма, через податкові пільги).

Важливою тенденцією останніх років стало формування спеціальних фондів та програм підтримки соціального підприємництва, зокрема Українського фонду соціальних інвестицій, Western NIS Enterprise Fund, Міжнародного фонду «Відродження» тощо.

Двоєкий вплив на сектор соціальної економіки мала пандемія COVID-19 [4]. З одного боку, багато соціальних підприємств зіткнулися з фінансовими труднощами через карантинні обмеження.

З іншого боку, криза стимулювала появу нових соціальних ініціатив, спрямованих на подолання її наслідків.

Військова агресія рф стала новим викликом для соціальної економіки, але водночас активізувала розвиток соціальних ініціатив, спрямованих на підтримку постраждалих громад, внутрішньо переміщених осіб, ветеранів. Війна сформувала нові соціальні потреби, які стають полем діяльності для суб'єктів соціальної економіки.

Дослідження українських науковців дозволяють визначити такі перспективні напрямки розвитку соціальної економіки в Україні.

1. Удосконалення нормативно-правової бази шляхом прийняття спеціального закону про соціальне підприємництво, що визначатиме статус соціальних підприємств, критерії ідентифікації та механізми державної підтримки.

2. Розвиток інноваційних фінансових інструментів, зокрема соціальних інвестицій, соціальних облігацій, благодійності, що використовує принципи венчурного капіталу, такі як інвестиції та активна підтримка громадського сектора (венчурної філантропії) тощо.

3. Формування екосистеми підтримки соціальної економіки через створення мереж, акселераторів, програм навчання та менторства.

4. Інтеграція соціальної економіки у процеси відбудови та розвитку громад, постраждалих від війни.

5. Посилення спроможності соціальних підприємств через впровадження інноваційних бізнес-моделей та цифрових технологій.

Таким чином, соціальна економіка в Україні перебуває на етапі становлення та інституціоналізації. Попри наявність численних викликів, цей сектор демонструє стійкість та здатність до адаптації в умовах кризи.

Розвиток соціальної економіки потребує системного підходу, який має включати не тільки удосконалення нормативно-правової бази, розвиток фінансових механізмів, а також розбудову екосистеми підтримки та посилення спроможності соціальних підприємств. У контексті післявоєнного відновлення України соціальна економіка може стати важливим інструментом забезпечення інклюзивного зростання, створення робочих місць та розбудови стійких громад.

Список літератури

1. Мельник І. О. Соціальна економіка: концептуальні засади та українські реалії. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 22. С. 148-154.
2. Долуда Л. В., Назарчук В. Соціальне підприємництво в Україні: економіко-правовий аналіз. *Інститут соціального інвестування*. Київ, 2021. С. 156.
3. Попович Д. В., Баранова І. О. Соціальне підприємництво як перспективний інструмент вирішення проблем сучасного суспільства. *Молодий вчений*. 2019. № 4. С. 204-208.
4. Горішна Н. М. Соціальна економіка в умовах кризи: виклики та можливості. *Соціальне партнерство: реалії та перспективи*. 2022. № 2. С. 75-83.
5. Кратт О. А., Шевченко О. О. Фінансові механізми підтримки суб'єктів соціальної економіки: міжнародний досвід та українські реалії. *Фінанси України*. 2023. № 3. С. 112-124.